

Rafał Borysławski

Poetyka i polityka strachu w staroangielskiej tradycji literackiej – opis popularnonaukowy

Czy można zrekonstruować sposób, w jaki emocje były przeżywane i zapisywane w przeszłości? Czy w literaturze staroangielskiej tworzonej ponad tysiąc lat temu można znaleźć dowody na istnienie doktryn i strategii wobec stanów emocjonalnych? Czego możemy się dowiedzieć ze sposobu, w jaki emocje były wyrażane i postrzegane w przeszłości? Czego, dlaczego i kiedy bali się pierwsi Anglicy i czy strach był wyłącznie negatywnym rodzajem doświadczenia? I w końcu, czy strach może być rozumiany jako droga ku mądrości? To tylko niektóre z pytań, na które zamierza odpowiedzieć niniejsze studium poświęcone poetyce i polityce strachu w staroangielskiej tradycji literackiej.

Między IX a XI wiekiem we wczesnym angielskim średniowieczu, określanym jako okres staroangielski lub anglosaski, powstała bezprecedensowa liczba tekstów, w tym wiele poetyckich, zapisanych we wczesnym języku angielskim. Przynajmniej częściowo było to spowodowane szeregiem gwałtownych wydarzeń i procesów, m.in. najazdami i osadnictwem Wikingów, i zbiegło się w czasie z przemianami społeczno-politycznymi i przemianami w tradycji monastycznej w X w. Nie może zatem dziwić fakt, że te zmiany te były między innymi przedmiotem zainteresowania ówczesnego piśmiennictwa homiletycznego i filozoficznego oraz że odcisnęły one swoje bezpośrednie i pośrednie piętno na poezji tego okresu. W jej obrębie możemy znaleźć przykłady literatury silnie emocjonalnej, jak wiersze miłosne czy egzystencjalne, a także poezję zalecającą określone zachowania, a więc i określone postawy wobec stanów emocjonalnych.

Celem proponowanego projektu badawczego jest analiza przejawów strachu w literaturze staroangielskiej w celu udowodnienia jego zasadniczej pozycji wśród emocji w kulturze tego okresu oraz jego kluczowego miejsca w chrześcijańskim dążeniu do mądrości. Choć takie pojmowanie strachu może wydawać się paradoksalne, zwłaszcza w kontekście wczesnego średniowiecza, kojarzonego zazwyczaj z heroicznymi narracjami o odwadze, zaproponuję umiejscowienie staroangielskich postaw wobec strachu w kontekście chrześcijańskiej filozofii i mistycyzmu. To właśnie tam strach jest rozumiany jako możliwość uświadomienia sobie pozytywnych konsekwencji wynikających z ograniczeń własnej wiedzy. Zamierzam dowieść, że choć strach nie zawsze jest bezpośrednio widoczny w poezji staroangielskiej, to jednak wpływa na nią bardziej niż jakakolwiek inna z podstawowych emocji i staje się tam siłą sprawczą i twórczą.

Podjęcie zastosowane w projekcie będzie opierało się na literackich zastosowaniach historii emocji w połączeniu z wybranymi aspektami nauk społecznych. Samo pojęcie strachu w literaturze staroangielskiej nie doczekało się do tej pory dłuższego, kompleksowego i porównawczego studium poświęconego wyłącznie jemu. Celem projektu jest zmiana tego stanu rzeczy, a także omówienie staroangielskiego stosunku do strachu jako formy zalecanego uczestnictwa emocjonalnego. W ten sposób należy rozumieć tytułową „politykę” strachu, podczas gdy ujęta w tytule „poetyka” odnosi się do emocjonalnych zastosowań motywu strachu jako narzędzia poetyckiego. Projekt określi rolę i oddziaływanie strachu w piśmiennictwie religijno-filozoficznym i homiletycznym; zdefiniuje staroangielską typologię strachu; oraz umiejscowi rolę strachu w staroangielskim korpusie poetyckim i w różnych gatunkach poezji staroangielskiej. Podjęta zostanie również próba oszacowania staroangielskich korelacji między strachem, a pojęciami wstydu i traumy.

Podsumowując, celem projektu jest wykazanie poetycko twórczych, motywacyjnych, mądrościowych i doświadczeniowych funkcji przedstawień strachu w staroangielskim korpusie poetyckim. Oczekiwane wyniki badań pozwolą rzucić nowe światło na bardziej całościowe rozumienie staroangielskich emocji w literaturze, sytuując je w religijnych i filozoficznych perspektywach tego okresu. Wyniki projektu zostaną opublikowane jako monografia w wydawnictwie II poziomu oraz jako artykuły w czasopismach z listy ERIH o otwartym dostępie.